

pravnika posebno» (str. 124), istovremeno i njena osnovna teza, onda joj naslov *Progres i pravo* s kontekstom nikako ne odgovaraju.

3. Celovitiji zahvati u oblasti nauke, prirodnog, upućuju na pojmovna određenja konstitutivnih pojmove i kategorije, koji predstavljaju osnovu i suštinu istraživačkog postupka i tematskog sadržaja. U ovom slučaju konstitutivni pojmovi i kategorije su: progres i pravo. To je tematska potka knjige.

Bez opravданog razloga i prihvatljivog objašnjenja, autor zaobilazi analitički pristup problematiki društvenog kretanja i određivanju samog pojma progresa.

Negativne posledice su dvojake: majpre, u tekstu knjige zbog toga postaju neuočljive razlike i uzročna veza između društvenog progresa i naučno-tehničkog napretka kao njegovog jednog vida, a zatim, autor pada u zamku pothpunog izjednačavanja naučno-tehničkog napretka s društvenim progresom!

Paradoksalna je činjenica da autor u knjizi piše o pravu, ali ne objašnjava šta je to pravo. Kad se pravna problematika malači i marginalno dotiče, a pogotovo onde gde je centralna tematska preokupacija, pitanje šta je pravo nezaobilazno je. To pitanje, kako kaže Bloch, svagda upozorava, ono nagovara i usmerava. Dvosmuko je neprihvatljiva, i ne može poslužiti kao odgovor na to pitanje, konstatacija da je pravo »kao sredstvo za regulisanje odnosa među pojedinima, državama i drugim javnim institucijama, kako i među građanima i države i drugih ustanova... nužni i neophodni element ljudskog društva« (str. 3). Ako se prethodno ne postavi dosta umesno pitanje razumljivosti ovalkvog označavanja prava, onda je majpre iz njega nemoguće izdvojiti ni formalnu ni suštinsku stranu prava, a zatim, pravo se ne posmatra kao istorijska kategorija.

Posebno pitanje, koje ostaje bez odgovora, je kako autor, mimoilazeći određenje pojma prava, doblaži do definicije sistema prava kao odraza »volje i moći države« (str. 99)?

4. Heterogenija kompozicija sadržaja: Pravna nauka, tehnički i ekonomski razvoj. Uvod (3), I. Uloga i značaj stanovništva u oblikovanju pravnog sistema (11), II. Značaj zagadženosti čovekove okoline i njena uloga za budućnost ljudskog društva (48), III. Povećana upotreba hemijskih sredstava, kao razloga za postavljanje zahteva za naknadnom štetom (59), IV. Sistem prava i primjena kibernetike i kompjutera u njemu (64), V. Napredak medicina i njen uticaj na sistem prava (71), VI. Stav države u pogledu društvenih promena kao posledica naučnog i tehničkog napretka (93), Zaključak i pogovor (99) i pretpostanak knjige pojedinstvena koja nije nemaju ništa, ili malo šta zajedničkog s temom, na velikom broju strana, pokazatelj su nesolidno asimiliране građe i ne baš studiozno pripremljenog plana izlaganja.

5. Centralno pitanje, odnos i karakter odnosa prava prema društvenom progresu, autor je »utopio« u sitno pozitivističkim opsevacijama prava ili u glorifikaciji naučno-tehničkog napretka. Ni nagovještaja pomenu o oblicima istorijskog kretanja društva; uzrocima, oblicima i (mogućim) pravcima.

Na osnovu naučnog i teorijskog doprinosa klasičnog marksizma i pozitivnih rezultata istraživanja drugih mistilaca i naučnika u toj oblasti, autor je mogao dati okvirnu teorijsku skicu odnosa društvenog progresu i prava i budućnost njihovog odnosa. Ovim poslednjim, autor bi zalkoracio i u oblasti futurologije, obećavaju već na prvim stranicama knjige. Najkraće, umesto da nudi prava izaznanja, knjiga pretstavlja hrpu »vrednosno neutralnih i indiferentnih podataka.«

6. Bez unutrašnje kohezije, centralne teme, celovite zamisli, knjiga *Progres i pravo* teško da se može svrstati u oblast prava, sociologije, filozofije ili futurologije, ali ne zbog interdisciplinarnog karaktera, već zbog međusobno prepletene, osvedećenih promašaja; onih koji padaju na teret autora, stručnih ocenjivanja i finansisera.

Na temelju izrečenog, osvrt na knjigu *Progres i pravo* povučen je grosso modo između onog o čemu je trebalo i o čemu se u njoj piše, s namerom da ne bude ni gola informacija, ni neutralan prikaz, najmanje polemički izazov.

ALEKSANDAR S. NIL: »SLOBODNA DECA SAMERHILA«,
BIGZ, Beograd, 1979.
Piše: Jelena Stakić

Među najnovijim knjižgama serije »Obrazovanje«, BIGZ-ove biblioteke »Dvadeseti vek«, objavljeno je poznato delo britanskog pedagoga Aleksandara Nila *Slobodna deca Samerhila*, u prevedu Dejana Petrovića.

Škola Samerhil, koju je osnovao i vodio Aleksandar Nil, smatra se jednim od najznačajnijih pedagoških eksperimenta našeg stoljeća. Počivala je na četverdesetogodišnjem iskustvu u vremenu kada je Nil (1960) opisao svoja iskustva u knjizi o kojoj je reč.

Ne može se poreći da Nilove ideje, iskustva, predlozi i rešenja koja je postigao u mnogobrojnim konfliktivnim situacijama zvuču lepo, ohrabrujuće, pa i jidilično. Uliva zaista velik optimizam primer (a i taj je samo jedan od mnogih) dečaka koji je nastavniku ukrao zlatan časovnik, uništio ga čekićem i dletojem i ko zna što bi još uradio da Nil nije shvatio u kom grmu leži zec i naprosto obelodanio, postavljanjem jednog jedinog pitanja, da dečaka muči tajna dolaska dece na svet, otkrio dečaku da zna njegovu nedoumicu i tako ga za sva vremena odvratio od problematičnog ponašanja. Sve je bilo tako jednostavno, i kad

se samo pomisli koliko bi manje promučurni vaspitači gubili vremena u ispravljanju dečakovog ponašanja kroz merama lišenim ljubavi i razumevanja, onda postaje neshvatljivo kako su vaspitni sistemi drugačiji od Nilovog uopšte uhvatili korena u današnjem zapadnom i uopšte razvijenom svetu.

Da taj svet, kada su dobrota, humanost, toplina, razumevanje, trpežljivost i tako dalje piosredi i nije bogznašta, to, naravno, zna i Nil, kao i svi drugi. Nilakovo čudo što u njemu ima toliko stege, priunde, nepoverenja, mržnje, kriza i ratova. Za sve to, smatra Aleksandar Nil, krivo je izvitoperanje ljudske prirode još u najranijem detinjstvu (u prvih pet godina, možda i pet meseci, pa i pet dana — u prvih pet minuta, čak, može se novome čoveku naneti psihološki nepopraviva šteta, ističe Nil).

Sve bi bilo u redu kada bi vaspitanje počivalo na slobodi, a ne na primudi, na ljubavi, a ne na nepoverenju i mržnji. Pustiti dete da se razvija omnim tempom koji mu je prirođen, ne očekivati od njega osećanja i uvide za koje ono u određenom uzrastu nije kadro; ne nametati mu ništa; ako neće da nauči da čita i piše do petnaeste godine — njegova stvar, važno je da ne smeta drugima. Svakog seksualno sputavanje stvara nesrećne ljude koji mrze život, koji će i svoju decu učiniti nesrećnim; seksualna sloboda u krajnjoj liniji obuzdava samu sebe, pa je najbolja predratna protiv izopačenosti, pornografije, masilja. Podsticati dete intelektualno — atak je na njegovu slobodu, lepa književnost i ozbiljna muzika ionako nisu važne za postizanje lične sreće, a ona se jedina računa; kome niske stvari leže, i sam će nacići na njih.

Ovo mislu karakterizirane ideje Aleksandra Nila, nego ideje Aleksandra Nila. U njemu ima mnogo tačnog, podsticajnog, pronicljivog. Nil se nipošto ne zalaže za razmačenu, neodgovornu, raspuštenu decu, kao što bi se to na prvi pogled možda dalo zaključiti. Naprotiv, on povlači oštru granicu između slobodnog deteta, punog poverenja u ljude i život, koje svesno prihvata opravdana ograničenja u ime slobode drugih, i razmačenog deteta koje, budući da je iz ovog ili onog razloga već emotivno osačaćemo, bezobzirno maltretira sve oko sebe.

Šta, onda, škrupi kod Nila? Gde to njegove lepe teorije otkrivaju svoju ne međuživost, nego praznjačavost, sve akio ti zanemarimo činjenicu da je u njegov vaspitni sistem ugrađeno obučavanje dece izvesnom licemjeru, to jest dvoliočnosti u ponašanju pred »svojima« i pred »studima«, to jest pred ostatkom društva koje nije prošlo kroz školu Samerhil?

Po Nilu, društvo je zlo i naopako postavljeno, a roditelji u takvom društvu su kalkvi već moraju da budu, to jest nesrećni licemeri, materijalisti, mirzitelji života i rođene dece, i sve se to lomi o mejača detinja pleča, odnosno psihu, te se tako sistem — vaspitni i društveni — obnavlja u nedogled. Razumevanjem detinjih potreba, seksualnih prvenstveno, zatim onih za igrom, kretanjem, delatnošću, saznanjem, i dalje — poverenjem u urođenu detinju, dobrobiti i plemenitost, beskrajnjim stupljenjem i ljubavlju, sve bi se to, venuje Nil, dalo popraviti. Najmanje što se ovakvo kranje psihologističkom gledištu može prigovoriti jeste da malo koji tok uticaja može biti isključivo jednosmeran, a najmanje onaj između proizvodnih odnosa u društvu i ličnosti pojedinca.

Da se Nil oslonio na još neka obaveštenja, osim onih što su mu ih pružila sopstvena, svakako bogata i dragocena iskustva, on ne bi propustio da ukaze i na tu vrstu povratnog spregre. Zar ne postoje izvanredna antropološka istraživanja — ona Rut Beneditk, recimo — o međudejstvu kulture i ličnosti i njegovim posledicama po podizanje dece i formiranje ličnosti? Zar Samanci Margaret Mid nisu postupali u mnogo čemu slično Aleksandru Nilu i njegovoj ekipi? — da pomememo samo ta dva važna, ali nikako i jedina primera iz antropologije i da, samo uzgred (jer to nam nije tema) istaknemo možda nedovoljno obuhvatne, ali ipak osvetljujuće uvide firojdo-marksističkih rasprava o društvenoj represiji i njenim uticajima na sreću jedinice.

Kod Aleksandara Nila o svemu tome nema ni reči. On kreće od jedinice, to jest roditelja, i na njima se i zadržava. I to je sve. Zapravo, nije: ne od svih roditelja, već samo od onih iz engleske više srednje klase. Njegova iskustva su steknuta na deci čiji su roditelji u stanju da plate privatnu školu Samerhil i svaču štetu koju njihovo dete, postajući slobodna i srećna ličnost, tamo mapravi. »Mi nikada nismo mogli da primimo decu iz sasvim sirovinskih kuća, što je velika šteta (...), jer ponекad je teško dosegnuti detinju dušu kada je skrivena pod mnogoštvom novca i skupog odela« — priznaje Nil.

Stvar i jeste za žaljenje. Ali ne prikrivaju detinju dušu samo novac i skupa odeća. Možemo verovati koliko hoćemo da će svi ljudi biti dobri i plemeniti ako im se pogrešnim vaspitnjem ne izvitoperi priroda, ali genetičari nisu uveravaju da priroda svih ljudi, išpak, nije sasvim jednaka, a to nam pokazuje i svakidašnje iskustvo: isti vaspitni postupci ne deluju isto baš na svu decu... Oblast je nedovoljno istražen i bolje je uzdržati se od bilo kakvih kategoričkih tvrdjenja.

Aleksandar Nil ih, međutim, izriče, doduše u najboljoj nameri. Njegova je knjiga topla, dobronamerna, zanimljiva, ali i sporna. Roditelji i vaspitci nimalo neće pogrešiti ako se upoznaju s njegovim iskustvima. Poveruju li Nilu, i pode li im za rukom da, koliko-toliko, primene njegove savete — tim bolje i po njih i po decu.